

doi: 10.33249/2663-2144-2019-77-4-77-85

УДК 369.542

РИЗИКИ СОЛІДАРНОГО РІВНЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**І. А. Шубенко¹, І. В. Годнюк²***e-mail: INNA75@ukr.net, kapelka287@gmail.com*¹Житомирський національний агроєкологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна²Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж
вул. Годованця 13, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32300, Україна

Досліджено основні види ризиків та їх вплив на систему солідарного рівня пенсійного забезпечення в Україні. Доведено, що демографічний ризик є одним із основних, що впливає на формування сучасних пенсійних систем. Через збільшення осіб пенсійного віку, збільшується демографічне навантаження на працююче покоління, а тому солідарна система не спроможна виконувати зобов'язання з формування достатнього рівня пенсій. Це призводить до номінального та реального скорочення пенсій. Суттєво впливає на солідарний рівень пенсійного забезпечення і економічний ризик, адже розвиток економіки у кожній країні є підґрунтям для формування заробітних плат, що, у свою чергу, також впливає на рівень пенсій. За низького рівня економічного зростання не відбувається збільшення реальних доходів працюючих, відповідно і пенсії залишаються низькими у солідарній системі пенсійного забезпечення. Ще одним із ризиків, що впливає на формування пенсійних систем, є політичний ризик, який зумовлюється факторами політичного характеру.

Доведено, що у сукупності вказані ризики зумовлюють проблеми сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні. Однією із найбільших – є низький рівень пенсій, що призвело до зубожіння значної кількості осіб, які втратили працездатність. Крім того, низький рівень наповнення власними доходами Пенсійного фонду України призводить до нездатності виконувати ним зобов'язання без підтримки коштів державного бюджету. Вирішення цих проблем можливе за умови формування багаторівневої системи пенсійного забезпечення, особливо накопичувальної її складової, що частково нівелює вплив даної сукупності ризиків солідарного рівня пенсійного забезпечення.

Ключові слова: ризик, рівні пенсійного забезпечення, ризики солідарного рівня пенсійного забезпечення, демографічний ризик, політичний ризик, економічний ризик, пенсія, пенсійне забезпечення.

Постановка проблеми

В Україні нині сформовано основні правові, економічні, організаційні передумови та засади функціонування трьох рівнів пенсійного забезпечення. Але, за понад двадцятирічну історію, так і не відбулося фактичне створення цих трьох рівнів, з моменту перших нормативно-правових документів, що засвідчили курс на формування багаторівневої системи пенсійного забезпечення. Рівень солідарної пенсійної системи вже вичерпав всі можливості наповнення Пенсійного фонду України, і подальша його діяльність пов'язана із збільшенням його дотування із державного бюджету України. Не запровадження накопичувального рівня пенсійного забезпечення не створює умови для

заміщення заробітної плати у майбутньому нинішньому працюючому поколінню. Увійшовши у новий політичний цикл на початку 2019 року не варто сподіватися на його запровадження найближчим часом. Формування третього рівня пенсійного забезпечення в Україні не завершено та його діяльність скоріше жевріє, ніж нормально функціонує і суттєво не впливає на розмір пенсій сучасних і майбутніх пенсіонерів.

Тому, виходячи із сучасних умов, важливим є розгляд ризиків, з якими зіштовхуються система пенсійного забезпечення, в особі, її учасників, Пенсійного фонду України, суб'єктів господарювання, які задіяні у формуванні системи пенсійного забезпечення, та безпосередньо одержувачі пенсій та особи, які вносять внески за єдиним соціальним внеском.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Над проблемами функціонування систем пенсійного забезпечення працює багато фахівців, серед них Ткаченко Л., Пікус Р. В., Ставерська Т. О., Шевчук І. Л., Минюк О. Д., Минюк Д. І. [22, 18, 21] та багато інших. Дані автори вивчають стан формування та реформування пенсійних систем як вітчизняних, так і зарубіжних. Але нині не вирішеним питанням є дослідження ризиків на кожному рівні системи пенсійного забезпечення. Окремі аспекти ризиків у системі пенсійного забезпечення розглядаються Грем'яцькою К. А., Надрагою В. І., Онишко С. В. [2, 13, 15]. Сучасний аналіз та дослідження природи ризиків системи пенсійного забезпечення спрятиме створенню систем їх уникнення та механізмів подолання. У даному дослідженні окреслимо ризики, що притаманні розподільчому, або солідарному, рівню вітчизняної системи пенсійного забезпечення.

Мета, завдання та методика досліджень

Метою статті є дослідження теоретико-практичних аспектів ризиків солідарного рівня системи пенсійного забезпечення в Україні. Об'єктом дослідження є сукупність ризиків рівнів систем пенсійного забезпечення, у даному дослідженні це солідарний рівень пенсійного забезпечення. Предметом дослідження виступають теоретико-практичні засади формування рівнів пенсійного забезпечення у сучасних ризикових умовах ринкового середовища.

Для вирішення поставлених у роботі завдань були використані різноманітні загальнонаукові і спеціальні методи дослідження. Робота ґрунтується на системному підході, що дало можливість виокремити формування комплексу ризиків, що притаманні солідарному рівню пенсійного забезпечення. Абстрактно-логічний метод використовується для теоретичних узагальнень, визначення основних категорій та понять, формування висновків досліджень. Методи аналізу та синтезу використовуються для визначення динаміки єдиного соціального внеску, визначення його частки у структурі доходів ПФУ. Порівняльний аналіз надав змогу дослідити окремі аспекти зарубіжного досвіду реформування пенсійних систем.

Результати досліджень

Перший рівень системи пенсійного забезпечення, який сформований у нашій

державі є солідарним, або розподільчим. Перша система, заснована на солідарному розподілі, була заснована Отто Бісмарком понад сто років тому у Німеччині. Цей рівень у незалежній Україні розпочав формуватися відразу із розвалом радянської системи пенсійного забезпечення. Його суть зводиться до того, що нинішнє працездатне населення забезпечує пенсії сьгоднішнім пенсіонерам. Був створений Пенсійний фонд України, визначені основні критерії функціонування солідарного рівня пенсійного забезпечення. У практиці більшості європейських країн сформувалися дві основні моделі солідарного рівня пенсійного забезпечення. Перша ґрунтується на тому, що розподільчий рівень забезпечує розмір пенсій на рівні мінімальних потреб та є однаковим майже для всіх громадян, які виходять на пенсію. Така практика є характерною для північних європейських країн. Друга модель ґрунтується на тому, що рівень пенсії залежить від сплачених страхових внесків працюючими особами або роботодавцями та страхового стажу. Рівень пенсії у такій системі залежить від основного фактору, чим більше ти сплачуєш, тим більше одержуєш у майбутньому пенсію.

В Україні створювали другу модель, але факти засвідчують, що близько 70% пенсіонерів одержують пенсію, що не перевищує прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [20]. Тобто, за фактом розмір пенсії є таким, який може виплачувати Пенсійний фонд України.

В основу мінімальної заробітної плати та пенсії покладено прожитковий мінімум. Це вартісна оцінка споживчого кошика, що містить мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності. Прожитковий мінімум в Україні є досить принизливим як для працездатних громадян, так і непрацездатних, і не забезпечує нормального функціонування громадян, не говорячи вже про достатній фізіологічний рівень відтворення та відновлення працездатності. Крім того, в Україні з'явилося і таке поняття, як «раптова бідність», у зв'язку із проведенням військових дій на Сході, особливо гостро це проявляється для пенсіонерів, які мають низькі показники стану здоров'я, та, в силу віку, неспроможні збільшити власні доходи.

Солідарні системи пенсійного забезпечення стали першими системами у цивілізованому світі, які сприяли формуванню соціально-орієнтованих держав. Такі системи показали свою дієвість впродовж тривалого часу та у більшості країн світу. Але для солідарних систем є характерним ціла низка ризиків, які погіршують фінансово-економічні показники одержувачів пенсій і формування доходів державних пенсійних та соціальних фондів, що засвідчено багаторічною діяльністю такого механізму розподілу доходів солідарних пенсійних систем.

Взагалі під ризиком, розуміють небезпеку, загрозу, можливість зазнати збитку чи шкоди, або не досягнення запланованого результату. Першим ризиком, з яким зіштовхнулися практично всі європейські країни, де були сформовані та діяли солідарні системи пенсійного забезпечення, в тому числі і Україна, це – демографічний ризик.

Цвігун І. А. вказує, що під демографічним ризиком, слід розуміти вірогідність виникнення несприятливих змін у демографічній системі, тобто погіршення процесів відтворення населення, які зумовлюють як прямі демографічні втрати населення, так і є опосередкованим чинником виникнення втрат в інших галузях (економічній, військовій, геополітичній). Автор зауважує, що демографічні ризики здійснюють бінарний вплив – з одного боку, вони формуються під дією демографічних процесів і впливають на них же, а з іншого – вони є ризиком, що зумовить соціально-економічні та демографічні втрати в майбутньому. Тобто демографічний ризик – це прогнозовані втрати в будь-якій галузі суспільства на основі демографічного чинника [23, с. 637].

Інший науковець, Яковенко Р. В., демографічний ризик розглядає як комплексне поняття та сукупність різноманітних ризиків, пов'язаних з людським фактором [25]. Даний ризик, автор розглядає як втрату частки населення внаслідок перевищення смертності над народжуваністю, причиною якої можуть бути, в тому числі, й соціально-економічні умови, ризик зменшення населення внаслідок від'ємного сальдо міграції, через відсутність перспектив творчого та соціального зростання особистості, екологічний ризик, пов'язаний з можливістю погіршення загального рівня здоров'я населення [25]. В

Україні, за висловами вчених, які вивчають процеси демографії, відбувається процес депопуляції, або глибокої демографічної кризи [5; 17; 16].

За прогнозом ООН, Україна входить у десятку країн світу з найвищими темпами скорочення населення (більш ніж на 15% до 2050 р.), [26]. Так у 90-х-2000-х рр. відбулося різке скорочення народжуваності дітей, коли вони вступають у активний працездатний вік, то будуть змушені забезпечувати пенсію покоління, яке народжене у період 60–80-х років та є значно чисельнішим порівняно з ними. В Україні сформувалася структура населення, для якої характерна висока питома вага осіб старшого віку і низька молодшого. На 1 січня 2018 року чисельність осіб у віці 0–15 років становила 16,3% загальної чисельності постійного населення, у віці 60 років і старше – 22,9%, у віці 16–59 років – 60,8% [3].

Тому чисельність населення працездатного віку скорочуватиметься, а пенсійного – зросте. Цей ризик несе загрозу для Пенсійного фонду України в тому, що кількість працездатних громадян буде дорівнювати, або буде меншою, ніж непрацездатні. Тобто на кожного працездатного буде один, або кілька непрацездатних (рис. 1).

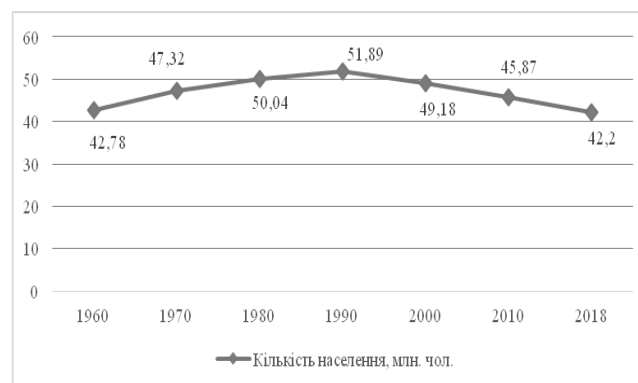

Рис. 1. Динаміка кількості населення в Україні у 1960–2018 рр., млн чол.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Щоб забезпечити рівень відтворення кількості населення станом на 1991 р., як вказують окремі фахівці, необхідно підвищити народжуваність до 2,2 – 2,3 дитини на двох батьків [4, с. 18]. Сумарний коефіцієнт

народжуваності в Україні становив 2017 році 1,374 дитини на 1 жінку репродуктивного віку (у 2016 році – 1,466). За такої інтенсивності народжуваності і високого рівня смертності не відбувається навіть просте відтворення населення [3].

Відтак, кількість населення зменшується щороку майже на 350 тис. осіб. У демографічному відношенні Україна стала однією з найгірших країн світу. Якщо така тенденція зберігатиметься й надалі, то існує реальна загроза, що до 2025 року кількість населення України зменшиться до 25–30 млн. За таких обставин збереження населення має бути основним змістом демографічної стратегії держави сьогодні [4, с. 18].

Одним із ризиків якому піддається солідарна система пенсійного забезпечення, є економічний ризик. Солідарна пенсійна система пенсійного забезпечення є похідною від стану економіки у кожній державі. У контексті пенсійного забезпечення цей ризик несе загрозу, у першу чергу, безпосереднім одержувачам пенсій та Пенсійному фонду України. Адже фінансовою основою солідарної пенсії є сучасний рівень заробітних плат і доходів, які оподатковуються. Якщо у державі спостерігається реальне зниження доходів населення, говорити, про адекватний рівень пенсій є неможливим. Наприклад, для України за останні сімнадцять років, є характерним саме зниження частки середнього розміру пенсії по відношенню до середньої заробітної плати, що показано у табл. 1.

Таблиця 1. Співвідношення середнього розміру пенсії до середнього розміру заробітної плати у 2000–2017 рр. в Україні

Рік	Середній розмір пенсії, грн	Середній розмір заробітної плати, грн	Співвідношення пенсії до заробітної плати, %
2000 р.	69	181	38
2005 р.	316	641	49
2010 р.	1033	1916	53
2015 р.	1582	3455	45
2016 р.	1700	4362	38
2017 р.	1828	6008	30

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Відповідно до Конвенції Міжнародної організації праці, мінімальна допомога по старості (пенсія) має становити щонайменше

40% попередніх доходів з врахуванням кваліфікації працівника, крім того має відбуватися постійне коригування розміру допомоги з урахуванням рівня інфляції [19].

За низького рівня заробітних плат не може бути мінімально-достатнього рівня пенсій. Відкидаючи факт виплати заробітних плат у конвертах, суттєвою проблемою солідарного рівня пенсійного забезпечення є невисокий 83

сам за себе, Україна, на жаль, є державою з найменшим середнім рівнем заробітних плат у Європі.

В основу мінімальної заробітної плати покладено прожитковий мінімум. За розрахунками Міністерства праці та соціальної політики визначено, що фактичний прожитковий мінімум для працездатних осіб у вересні 2018 року склав 4186 грн з врахуванням суми обов'язкових платежів, тобто у два рази є більшим, порівняно із визначеним у Законі «Про державний бюджет на 2018 рік». Якщо врахувати факт природного відтворення населення та додати суму середнього фактичного прожиткового мінімуму для однієї дитини, то рівень мінімальної заробітної плати вже восени 2018 році повинен був становити не менше 7942 грн. З нашої позиції, така мінімальна заробітна плата зможе попередити стрімке зниження кількості населення у даному часовому проміжку, але не забезпечить природний приріст населення.

Звичайно, номінальне та законодавче закріплення такого мінімального рівня заробітної плати, без економічного підґрунтя та суттєвого зростання реального сектору економіки, неможливе, адже потрібно буде знайти кошти, щоб забезпечити заробітну плату для працівників бюджетної сфери, а підприємцям підтягнути її до цього рівня. Це важко зробити, адже українська економіка характеризується млявою динамікою економічного зростання, яке може бути швидко нівельоване у силу непередбачених обставин.

Якщо звернутися до іншої проблеми, а саме виплати заробітної плати «у конвертах», урядом, з метою її легалізації, у 2015 році було прийняте рішення про зниження ставки єдиного соціального внеску, що є основою доходів ПФУ. Передбачалося, що це сприятиме збільшенню доходів до ПФУ і скорочення заборгованості до Фонду, але очікування не справдилися, значна частина

заробітної плати найманих працівників бізнесових структур так і залишилася у тіні, а власні доходи ПФУ у частині єдиного соціального внеску скоротилися у 2016 році на 58 188 млн грн (рис. 2).

Тобто можна стверджувати, що солідарна система пенсійного забезпечення є віддзеркаленням проблем економічного характеру, і нині вона не забезпечує мінімальним рівнем життя громадян пенсійного віку. Для вирішення цієї проблеми, з нашої точки зору, варто змінити саме механізм виплати пенсій. Нині, хоча і

здійснюються реформи у сфері нарахування пенсій, суттєвої диференціації пенсій не відбулося. Ті, хто у працездатному віці працював, здійснював відрахування та має страховий стаж, який відповідає нормативам, одержує пенсію, яка, у більшості випадків, лише на кілька сотень гривень перевищує прожитковий мінімум для непрацездатних осіб. Таку ситуацію більшість пенсіонерів розглядають як несправедливою, що посилює соціальну напругу та високий рівень недовіри до системи пенсійного забезпечення в Україні.

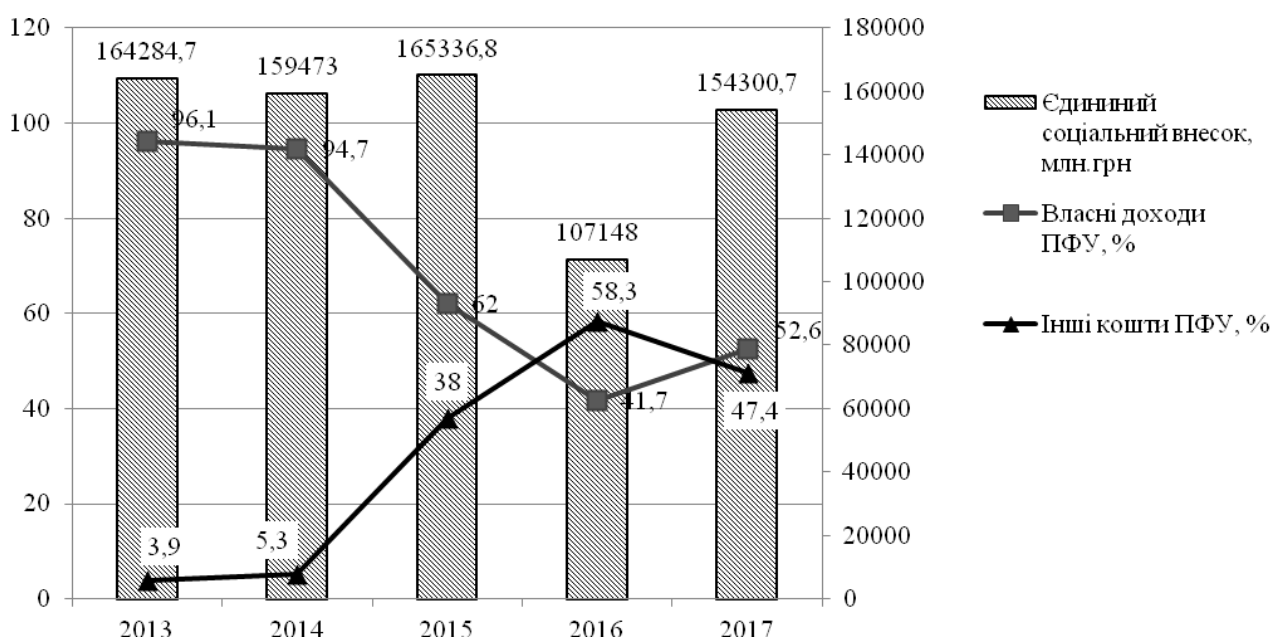

Рис. 2. Динаміка єдиного соціального внеску та структура доходів ПФУ у 2013–2017 рр.
Джерело: розраховано за даними [6–8].

Нині працююче покоління має побачити і утвердитися у думці, що ті особи, які працювали, мають рівень пенсій, що дозволяє нормально існувати, а не виживати; ті громадяни, які працювали понад мінімальну норму страхового стажу, мають більшу пенсію, порівняно із тими, хто вийшов на пенсію із мінімальним страховим стажем. Особи, які, з різних причин, не були задіяні у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, не будуть одержувати пенсію. Цей меседж має бути доведений до громадян через засоби масової інформації. Лише справедливий розподіл коштів Пенсійного фонду України сприятиме формуванню і позитивного

іміджу реформованої системи пенсійного забезпечення.

З нашої точки зору, така ситуація спровокує те, що нинішнє покоління буде намагатися уникати одержання заробітної плати «у конвертах». І, як результат, надходження до Пенсійного фонду почнуть зростати, звичайно, сподіватися на те, що у короткий часовий проміжок, зникне це явище, не варто. Крім того, варто посилювати боротьбу за виявлення фактів виплати заробітної плати поза офіційним обліком.

Солідарна система, досить залежить і від пенсійної політики, яку проводить уряд, що прийшов до влади. Тобто суттєво піддається

впливу політичному ризику. Поняття «політичний ризик» почало широко використовуватися у американських корпораціях у 1959 році після приходу до влади на Кубі Ф. Кастро [1; с. 55]. Переважно політичний ризик визначають як ризик урядових дій, що може призвести до небажаних результатів у здійсненні реформ, реалізації окремих дій урядів, проектів.

Перелік всіх визначень стосовно політичних ризиків, що використовуються у науці, є досить широким, так як і їх класифікація [9, 24, 11]. Але очевидним є те, що більшість політичних ризиків впливають на всі суб'єкти господарювання, наповнення як бюджету, так і соціальних фондів, але їх вплив може бути різним. Звичайно під поняття політичний ризик підпадають і такі дії як страйки, загострення внутрішніх та зовнішніх політичних конфліктів, проведення виборів, референдумів що може призводити до непередбачуваних результатів.

Стосовно пенсійного забезпечення, прослідковуються тенденції суттєвого впливу політичного ризику, про це зауважує і Л. Ткаченко, наголошуючи, що «...пенсійна політика України формується скоріше під впливом сьогоденних кон'юнктурних міркувань, а не довгострокових стратегій» [22; с. 7]. Реформувати пенсійну систему розпочали ще на початку 2000-х років, але і до нині не здійснено глобальних кроків зі створення трьохрівневої пенсійної системи та глибокої диференціації пенсій залежно від страхового стажу. На формування політичних ризиків впливають і міжнародні організації, з якими працює уряд країни. Залежність від зовнішніх кредиторів нашої держави зумовлює і необхідність дотримуватися порад експертів міжнародних фінансових інституцій. Результатом цього може стати і прийняття невчасних рішень щодо проведення реформування у системі пенсійного забезпечення. Однією із причин не введення другого накопичувального рівня пенсійного забезпечення нині називають і співпрацю уряду із МВФ по програмі stand-by [14].

Вважаємо, що зволікання із введенням у дію накопичувального рівня затягує вирішення, досить важливої для українських громадян, проблеми накопичень заощаджень для майбутніх пенсій. Враховуючи економічний ризик та суттєву залежність України від зовнішніх кредиторів, циклічність світової економіки, сприятливого моменту введення накопичувально-

го рівня знову може не знайтися. Створення та функціонування другого накопичувального рівня пенсійної системи сприятиме і створенню власних заощаджень, яких так потребує вітчизняна економіка.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Система пенсійного забезпечення, яку передбачається створити в Україні, суттєво піддається впливу ризикам, як і будь-яка, що формувалася у сучасному економічному просторі. Вивчення та систематизація ризиків на кожному рівні системи пенсійного забезпечення сприятиме створенню механізму їх запобігання або створення заходів на зменшення впливу ризиків. На солідарний рівень пенсійного забезпечення, з нашої позиції, мають найсуттєвіший вплив демографічний ризик, політичний та економічний. Демографічний ризик – це ризик зниження кількості працездатного населення, яке спроможне забезпечити пенсію нинішньому поколінню пенсіонерів. Даний ризик, за сьогоденних умов, уникнути неможливо. Економічний ризик також суттєво впливає на формування солідарного рівня пенсійного забезпечення та стосується загальної економічної ситуації у країні, за високих темпів економічного зростання відбувається реальне зростання заробітної плати, відповідно, зростають і пенсії, за інших умов, навпаки, відбувається їх скорочення. Не варто залишати і поза увагою політичний ризик та його вплив на формування пенсійного забезпечення. Останнім, найбільш яскравим, прикладом впливу на пенсійне забезпечення політичного ризику стало відкладення запровадження другого – накопичувального рівня пенсійного страхування з 1 січня 2019 р.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у сукупності вплив трьох видів ризиків несе вже загрозу навіть не сьогоденньому поколінню пенсіонерів, а для тих, хто саме починає свій трудовий шлях і вступає у пенсійну систему як платник внесків до пенсійної системи.

Нездійснення, або сповільнення кардинальних кроків щодо реформування пенсійної системи та її стабілізації лише затягують болісний процес реформування, що у результаті призводить до зниження ефективності запізно впроваджених кроків з реформування. Вважаємо,

що саме формування трьохрівневої системи пенсійного забезпечення частково нівелює вплив ризиків на солідарний рівень пенсійного забезпечення.

У наступних дослідженнях нами буде розглянуто систему ризиків на накопичувальному та недержавному рівнях пенсійного забезпечення.

Reference

- Gorbatenko, V. P. (2016). Politychni ryzyky: vid teorii do praktyky [Political risks: from theory to practice]. *Suspilno-politychni protsesy*, 2, 55–69 [in Ukrainian].
- Hremiatska, K. A. (2009). Kharakterystyka ryzykiv systemy nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v konteksti diialnosti nederzhavnykh pensiinykh fondiv [Characteristics of the risks of the system of non-state pension provision in the context of the activity of non-state pension funds]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 1, 337–345 [in Ukrainian].
- Derzhavna sluzhba statystyky (2017). Demografichna sytuatsiia v Ukraini u 2017 rotsi [The demographic situation in Ukraine in 2017]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Demografichni vyklyky i zahrozy dlia Ukrainy [Demographic Challenges and Threats to Ukraine] (2006). *Shlyah peremogi*. 8 listopada, 13–21 [in Ukrainian].
- Dnistrianskyi, M. (2017). Demografichna kryza v Ukraini yak problema natsionalnoi bezpeky [Demographic crisis in Ukraine as a national security problem]. Retrieved from <http://bintel.com.ua/uk/article/09-22-demograph> [in Ukrainian].
- Pensiinyi fond Ukrainy (2017). Zvit pro vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu za 2016 rik [Report on the execution of the budget of the Pension Fund for 2016]. Retrieved from <http://www.pfu.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Pensiinyi fond Ukrainy (2016). Zvit pro vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy za 2015 rik [Report on the implementation of the budget of the Pension Fund of Ukraine for 2015]. Retrieved from <http://www.pfu.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Pensiinyi fond Ukrainy (2018). Zvit pro vykonannia pokaznykiv biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy za 2017 rik [Report on performance of the budget indicators of the Pension Fund of Ukraine for 2017]. Retrieved from <http://www.pfu.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Zubchuk, O. (2011). Politychni ryzyky v umovakh demokratyzatsii transformatsii suspilstva [Political risks in the democratization of the transformation of society]. *Politychnyi menedzhment*, 4, 92–104 [in Ukrainian].
- Libanova, E. M. (Ed.) (2006). Kompleksnyi demografichnyi prohnoz Ukrainy na period do 2050 roku [Comprehensive demographic forecast for Ukraine up to 2050]. Kiyiv : *Ukrayinskiy tsentr sotsialnih reform* [in Ukrainian].
- Kryvoshein, V. V. (2009). Politychna ryzykolohiia: epistomolohichniy status, predmetna sfera, analitychni instrument [Political risk: epistemological status, domain, analytical tools]. Dnipropetrovsk, Innovatsiyyi [in Ukrainian].
- Nadraha, V. I. (2015). Finansovi ryzyky rozbudovy pensiinoi systemy v Ukraini: demografichnyi aspekt [Financial risks of building a pension system in Ukraine: the demographic dimension]. *Finansy Ukrainy*, 1, 79–86 [in Ukrainian].
- Nadraha, V. I. (2014). Ryzyky demografichnykh vtrat Ukrainy: zmist ta faktory formuvannia [The risks of demographic losses in Ukraine: the content and factors of formation]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 10, 159–167 [in Ukrainian].
- Nakopichuvalna pensiia v 2019 rotsi voditsya ne bude (2019) Retrieved from: <http://https://ukr.media/politics/381958/>
- Onyshko, S. V. (2012). Potentsial rozbudovy pensiinoi systemy Ukrainy u konteksti znyzhennia ryzykiv derzhavnykh finansiv [Potential for the development of the Ukrainian pension system in the context of reducing public finance risks]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 3 (129), 248–257 [in Ukrainian].
- Onoprienko, I. M. (2017). Statystychnyi aspekt demografichnoi sytuatsii v Ukraini [The statistical aspect of the demographic situation in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 6, 604–608 [in Ukrainian].
- Pyrozhekov, S. I. (2015). Demografichni rozvytok Ukrainy: suchasne ta maibutnie [Demographic development of Ukraine: present and future]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 1, 59–64 [in Ukrainian].
- Pikus, R. V. & Khemii, A. S. (2017). Reformuvannia pensiinykh system zarubizhnykh krain: dosvid dlia Ukrainy [Reforming pension

systems of foreign countries: experience for Ukraine]. *Finansovyye uslugi*, 2, 6–9 [in Ukrainian].

19. Pro ratyfikatsiiu Konventsii Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia [On ratification of the International Labor Organization Convention on Minimum Welfare Provisions]. № 1024-VIII. (2016) [in Ukrainian].

20. Federatsiia profesiinykh spilok Ukrainy (2018). Proanalizovano rezultaty pensiinoi reformy ta namicheni podalshi kroky z polipshennia pensiinoho zabezpechennia [The results of the pension reform are analyzed and further steps are taken to improve the pension provision]. Retrieved from <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/14984-proanalizovano-rezultati-pensijnoji-reformy-ta-namicheni-podalshi-kroki-z-polipshennya-pensijnogo-zabezpechennya> [in Ukrainian].

21. Staverska, T. O. & Shevchuk, I. L. (2017). Etapy pensiinoi reformy v Ukraini [Stages of pension reform in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, 13, 1221–1228 [in Ukrainian].

22. Tkachenko, L. (2018). Pensiina systema ta pensiina reforma [Pension system and pension reform]. Retrieved from <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf> [in Ukrainian].

23. Tsvihun, I. A. (2011). Demohrafichni ryzyky ta maibutnie Ukrainy [Demographic risks and the future of Ukraine]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky*, 4, 636–639. [in Ukrainian].

24. Shchedrova, H. P. (2016) Politychni ryzyky: sutnist i spetsyfika v Ukraini [Political Risks: Essence and Specificity in Ukraine]. *Politykus*, 3, 114–118 [in Ukrainian].

25. Yakovenko, R. V. (2018). Demohrafichni ryzyky na mikrorivni [Demographic risks at the micro level]. Retrieved from <http://rk.kr.ua/demohrafichni-riziki-na-mikrorivni> [in Ukrainian].

26. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). *World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables*. New York.

RISKS OF THE SOLIDARITY LEVEL OF UKRAINE'S PENSION SYSTEM

I. Shubenko¹, I. Godniuk²

e-mail: INNA75@ukr.net, kapelka287@gmail.com

¹Zhytomyr National Agroecological University
7, Stary Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine

²Podilsky Special Education and Rehabilitation
Socio-Economic College
Godovantsia Str., 13, Kamianets-Podilskyi,
Khmelnyskyi region, 32300, Ukraine

The article investigates into the main types of risks and their impact on the system of solidarity level of pension provision in Ukraine. The demographic risk is proved to be one of the key factors affecting the formation of modern pension systems. The demographic burden on the working generation is growing due to an increase in the retirement age. Therefore, the solidarity system is unable to fulfil its obligations to form an adequate level of pensions that leads to a nominal and real pension reduction. The economic risk affects significantly the solidarity level of pension provision as well. The country's economic development is the basis for the formation of wages, which in turn also affects the level of pensions. There is no increase in the employees' real incomes due to the low level of economic growth. Pensions accordingly remain low in the solidarity pension system. The political risk posed by factors of a political nature is considered to be another risk affecting the formation of pension systems.

It is proved that these risks collectively predetermine the problems of a modern pension system in Ukraine. The low level of pensions, which led to the impoverishment of a significant number of people who have lost their ability to work, is believed to be one of the biggest problems. Besides, the low level of filling with its own revenues is characteristic to the Pension Fund of Ukraine. Consequently, it is unable to fulfil its obligations without the support of state budget funds. Solving these problems is possible under condition of forming a multi-level system of pensions, especially its accumulative component. It will partly offset the impact of the above-mentioned risks on the solidarity level of pensions.

Key words: risk, levels of pension provision, risks of the solidarity level of pension provision, demographic risk, political risk, economic risk, pension, pension provision.

**РИСКИ СОЛИДАРНОГО УРОВНЯ
ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ****И. А. Шубенко¹, И. В. Годнюк²***e-mail: INNA75@ukr.net, kapelka287@gmail.com*¹Житомирський національний
агроекологічний університет
бульвар Старий, 7, г. Житомир, 1008, Україна²Подольський спеціальний учебно-
реабілітаційний соціально-економічний
коледжул. Годованця, 13, г. Каменец-Подольський,
Хмельницька обл., 32300, Україна

Исследованы основные виды рисков и их влияние на систему солидарного уровня пенсионного обеспечения в Украине. Доказано, что демографический риск является одним из главных, который влияет на формирование современных пенсионных систем. Из-за увеличения лиц пенсионного возраста, увеличивается демографическая нагрузка на работающее поколение, поэтому солидарная система, не способна выполнять обязательства по формированию достаточного уровня пенсий. Это приводит к номинальному и реальному сокращениям пенсий. Существенно влияет на солидарный уровень пенсионного обеспечения и экономический риск, так как развитие экономики в каждой стране является основой для формирования заработных плат, в свою очередь,

это также влияет на уровень пенсий. При низком уровне экономического роста не происходит увеличение реальных доходов работающих, соответственно, и пенсии остаются низкими в солидарной системе пенсионного обеспечения. Еще одним из рисков, который влияет на формирование пенсионных систем, является политический риск, что обусловлено факторами политического характера. Доказано, что, в совокупности, влияние указанных рисков обуславливают проблемы современной системы пенсионного обеспечения в Украине. Одной из крупнейших является низкий уровень пенсий, что привело к обнищанию значительного количества лиц, утративших трудоспособность; низкий уровень наполнения Пенсионного фонда Украины собственными доходами и его неспособность выполнить обязательства без поддержки средств государственного бюджета. Решение этих проблем возможно при условии формирования многоуровневой системы пенсионного обеспечения, особенно накопительной ее составляющей, что частично нивелирует влияние данной совокупности рисков солидарного уровня пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: *риск, уровни пенсионного обеспечения, риски солидарного уровня пенсионного обеспечения, демографический риск, политический риск, экономический риск, пенсия, пенсионное обеспечение.*